

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне і практичне значення результатів дисертації

**Захарчука Івана Володимировича на тему
«Перцепційно-просторова ідентифікація історико-географічних
земель західних регіонів України»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 106 – Географія
в галузі знань 10 – Природничі науки**

1. Обґрунтування вибору теми дослідження та її зв'язок із планами наукових робіт університету.

Тема дисертаційного дослідження зумовлена сучасними трансформаційними процесами в просторовій організації українського суспільства, пов'язаними з реформою децентралізації, укрупненням районів, формуванням територіальних громад, а також із повномасштабною збройною агресією та війною рф проти України, масштабними внутрішніми міграційними процесами. В умовах, що склалися, відбувається переосмислення просторової приналежності населення, змінюється співвідношення між історико-географічними землями та сучасними адміністративними утвореннями, формуються нові типи регіональної самоідентифікації. Традиційні адміністративно-територіальні одиниці, значною мірою успадковані від радянської доби, часто не збігаються зі стійкими уявленнями населення про межі та зміст власного регіону, що породжує феномен «фантомних» кордонів. Особливої ваги ця проблематика набуває у західних регіонах України, де історико-географічні землі зберігають значну роль у колективній свідомості населення. Вибір саме цього регіону зумовлений поліетнічністю, різноманітним конфесійним складом, динамічними міграційними процесами та найвищим рівнем прив'язаності населення до власних регіональних ідентичностей. Таким чином, обрана тема відповідає сучасним викликам регіональної політики та потребам наукового осмислення нових форм просторової ідентичності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота безпосередньо пов'язана з виконанням кафедральної науково-дослідної теми «Просторове планування і трансформаційні процеси регіонального розвитку Карпато-Подільських областей України» (№ державної реєстрації 0121U100332), у межах якої обґрунтовуються теоретико-методичні засади територіальної організації суспільства та просторової ідентичності регіонів.

Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена необхідністю наукового осмислення просторових особливостей формування та трансформації регіональної ідентичності населення в умовах реформи децентралізації, повномасштабної збройної агресії та масового внутрішнього переміщення населення. За таких умов особливого значення набуває комплексний перцепційно-географічний аналіз, що дозволяє виявити розрив між офіційними адміністративними межами та ментальними образами простору в колективній свідомості. Для західних регіонів України ця проблема є особливо актуальною з

огляду на збереження глибокого зв'язку між населенням та історичними землями, а також через інтенсивні міграційні процеси, що прискорюють трансформацію регіональних ідентичностей та створюють умови для формування нових, гібридних форм територіальної самоідентифікації.

Отже, дослідження перцепційно-просторової ідентифікації історико-географічних земель має вагоме теоретичне та прикладне значення.

Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретико-методичних і прикладних аспектів перцепційно-просторової ідентифікації населенням історико-географічних земель західних регіонів України та виявлення закономірностей формування і трансформації ментальних образів цих земель в умовах сучасних суспільно-географічних та історичних змін.

Для досягнення мети було запропоновано вирішення таких завдань: теоретично узагальнити наукові підходи до вивчення перцепційної та когнітивної географії у вітчизняній та зарубіжній науці й розробити понятійно-термінологічний апарат дослідження; проаналізувати методику комплексного перцепційно-просторового аналізу, що поєднує перцепційно-географічне анкетування, ГІС-моделювання та статистичні методи; здійснити історико-географічне районування західних регіонів України та виявити природно-географічні, історико-культурні та суспільно-географічні чинники формування просторової ідентичності населення кожної з досліджуваних земель; дослідити ментальні образи та уявні межі серед областей західних регіонів України; проаналізувати результати перцепційно-географічного опитування населення та визначити чинники варіативності відповідей респондентів, зокрема вік, місце проживання, досвід міграції та вплив повномасштабної війни; розробити типологію історико-географічних земель за ступенем стійкості ментальних меж та рівнем трансформації їхнього функціонального призначення.

Об'єктом дослідження є просторова ідентичність населення західних регіонів України, яке проживає на території історико-географічних земель, а предметом – закономірності, механізми та чинники перцепційно-просторової ідентифікації населення.

У дисертаційному дослідженні застосовувалася комплексна методика, що поєднує загальнонаукові та конкретно-наукові методи. До загальнонаукових віднесено аналіз і синтез, індукцію та дедукцію, узагальнення, класифікацію та описовий метод. Серед конкретно-наукових методів використовувалися перцепційно-географічне анкетування (авторська анкета з 47 питань, реалізована на платформі LimeSurvey, що охопила 1458 респондентів у восьми областях), ментальне картографування (адаптований метод К. Лінча), порівняльно-географічний, історико-географічний, картографічний, геоінформаційний, статистичний (кластерний і факторний аналіз), а також метод типізації. Під час дослідження використовувалися програмні продукти QGIS, GRASS GIS, LimeSurvey та Microsoft Office Excel.

2. Формулювання наукового завдання, нове розв'язання якого отримано в дисертації.

Науковим завданням, нове розв'язання якого отримано в дисертації, є комплексне перцепційно-просторове дослідження ідентифікації населенням

історико-географічних земель західних регіонів України з урахуванням сучасних трансформаційних процесів, таких як децентралізація, повномасштабна збройна агресія та масові внутрішні міграції. Завдання полягало у визначенні характеру взаємодії «старих» історико-географічних та «нових» адміністративно-територіальних просторових ідентичностей, виявленні феномену гібридних територіальних ідентичностей, описі механізмів формування ментальних образів, розробленні типології «фантомних» кордонів та ідентифікації зон «розмитих» меж і конкуруючих ідентичностей. Новизна полягає у проведенні масштабного емпіричного дослідження (1458 респондентів у восьми областях), побудові картографічних моделей просторової організації ментальних образів, створенні карти Суцільної Української Етнічної Території (СУЕТ), а також у визначенні типології історико-географічних земель за ступенем стійкості ментальних меж. Результати вирішення цього завдання дозволяють комплексно оцінити стан регіональної ідентичності та запропонувати практичні рекомендації щодо врахування перцепційно-просторових особливостей у регіональній політиці.

3. Наукові положення, розроблені особисто дисертантом, та їх новизна.

Використані наукові положення та доробки інших авторів мають відповідні посилання. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, використані тільки ті положення та ідеї, які отримано автором особисто.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:
вперше:

1) на основі емпіричних даних встановлено характер взаємодії «старих» і «нових» просторових регіональних ідентичностей населення західних регіонів України в умовах реформи децентралізації та повномасштабної збройної агресії і війни росії;

2) виявлено і описано феномен перехідних (гібридних) ідентичностей – специфічного стану просторової свідомості, за якого населення водночас ідентифікує себе і з історичними землями, і з сучасними адміністративними одиницями;

3) описано механізми формування ментальних образів історико-географічних земель та визначено типологію «фантомних» кордонів за ступенем стійкості та соціокультурною природою;

4) за допомогою ГІС-моделювання ідентифіковано зони «розмитих» меж і конкуруючих ідентичностей та створено відповідні картографічні моделі, у тому числі карту Суцільної Української Етнічної Території (СУЕТ);

5) розроблено типологію історико-географічних земель західних регіонів України за ступенем стійкості ментальних меж та рівнем трансформації їхнього функціонального призначення;

удосконалено:

1) методику комплексного перцепційно-географічного дослідження просторового сприйняття та ідентичності через поєднання анкетування, ментального картографування, статистичних методів та ГІС-аналізу;

2) понятійно-термінологічний апарат перцепційної географії, зокрема через диференціацію понять «сприймання» (перцепційний процес) та «сприйняття» (когнітивний результат) стосовно геопростору;

3) класифікацію чинників формування регіональної просторової ідентичності з урахуванням сучасних суспільно-географічних трансформацій;
отримало подальший розвиток:

1) суспільно-географічне дослідження перцепційних образів і регіональної ідентичності в західних регіонах України;

2) висвітлення впливу децентралізації, міжрегіональних міграцій та переселення внутрішньо переміщених осіб на трансформацію просторових ідентичностей населення.

4. Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються.

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження є обґрунтованими та достовірними завдяки поєднанню різних методів, широкому використанню різномірних джерел інформації та системному підходу до аналізу просторової ідентичності населення. Для обґрунтування висновків використано первинні емпіричні дані авторського перцепційно-географічного опитування, що охопило 1458 респондентів у восьми областях західного регіону, картографічні матеріали, опрацьовані у ГІС-пакетах QGIS та GRASS GIS, відкриті дані з OpenStreetMap, матеріали Державної служби статистики України, паспорти територіальних громад, а також наукові публікації вітчизняних і зарубіжних учених. Достовірність результатів підвищено шляхом порівняння інформації з різних джерел, застосуванням кластерного та факторного аналізу, а також статистичних методів обробки даних. Просторовий аналіз та моделювання за допомогою ГІС-технологій дозволили відобразити зони «розмитих» меж, простори конкуруючих ідентичностей та перцепційні ядра регіонів. Системний підхід до вивчення чинників формування просторової ідентичності забезпечив повноту дослідження та врахування взаємозв'язків між природно-географічними, історико-культурними та суспільно-географічними умовами. Практична апробація результатів на конференціях та у публікаціях підтвердила їх наукову обґрунтованість.

5. Рівень теоретичної підготовки здобувача, його особистий внесок у розв'язання конкретного наукового завдання.

Захарчук І.В. характеризується гарним володінням сучасними підходами перцепційної та когнітивної географії, регіональної ідентичності та ментального картографування. Здобувачем опановано широкий спектр загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, зокрема перцепційно-географічне анкетування, геоінформаційне моделювання, кластерний та факторний аналіз. Особистий внесок здобувача полягає у розробці та реалізації авторського перцепційно-географічного опитування на платформі LimeSurvey (47 питань, 1458 респондентів у восьми областях), комплексному аналізі взаємодії «старих» і «нових» просторових ідентичностей, виявленні феномену гібридних

ідентичностей, розробленні типології «фантомних» кордонів та створенні картографічних моделей, що відображають просторову організацію ментальних образів історико-географічних земель. Крім того, здобувач запропонував типологію історико-географічних земель за ступенем стійкості ментальних меж та розробив рекомендації щодо врахування перцепційно-просторових особливостей у регіональній політиці. Отримані результати були апробовані на наукових конференціях та у публікаціях, що свідчить про самостійність дослідження та внесок здобувача у розв'язання конкретного науково-практичного завдання.

6. Наукове та практичне значення роботи.

Теоретичне значення дисертаційної роботи полягає у поглибленні теоретико-методичних аспектів вивчення перцепційно-просторової ідентифікації населення з використанням традиційних та сучасних методів і підходів. Запропоновану методику комплексного перцепційно-географічного дослідження, що поєднує анкетування, ментальне картографування, ГІС-моделювання та статистичні методи, можна використовувати під час аналогічних досліджень в інших регіонах України та інших країнах.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання отриманих результатів органами місцевого самоврядування та обласними державними адміністраціями західних областей України при розробці стратегій регіонального розвитку, плануванні туристично-рекреаційного освоєння та брендингу історичних земель, формуванні меж територіальних громад, а також при розробці освітніх програм з регіональної географії та краєзнавства.

Результати дослідження можуть використовуватися при викладанні курсів із соціальної, регіональної та перцепційної географії у закладах вищої освіти, зокрема на географічному факультеті Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Результати дослідження також використані при формулюванні узагальнюючих висновків завершального звіту кафедри географії України та регіоналістики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича на тему «Просторове планування і трансформаційні процеси регіонального розвитку Карпато-Подільських областей України» (№ державної реєстрації 0121U100332).

7. Використання результатів роботи.

Результати дисертаційного дослідження Захарчука Івана Володимировича «Перцепційно-просторова ідентифікація історико-географічних земель західних регіонів України» можуть використовуватися для практичного вдосконалення регіональної політики та просторового планування на рівні регіону та територіальних громад. Зокрема, матеріали дослідження можуть бути застосовані обласними військовими (державними) адміністраціями при розробці стратегій регіонального розвитку, програм збереження культурної спадщини, формуванні регіональних брендів та плануванні туристичних маршрутів з урахуванням перцепційно-просторових особливостей населення.

Результати дослідження також мають практичне значення для підготовки навчальних курсів і практикумів із суспільно-географічних дисциплін,

включаючи використання ГІС-технологій, та для наукових розробок у сфері перцепційної географії та регіональної ідентичності.

8. Повнота викладу матеріалів дисертації в публікаціях та особистий внесок здобувача в публікації.

За результатами перевірки тексту дисертації з використанням антиплагіатної системи Turnitin робота є оригінальною на ...%, що відповідає принципам академічної доброчесності.

Публікації здобувача висвітлюють проблематику та основні положення наукової роботи. Їх викладено у 4 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях України категорії «Б» (1 одноосібна, 3 у співавторстві).

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Наукові праці у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України

1. Костащук І.І., Захарчук І.В. Методичні підходи до проведення перцепційно-географічного зонування історико-географічних країв. *Природнича освіта та наука*. 2025. № 2. С. 134-140. (Внесок авторів: Костащук І.І. – обґрунтовано перцепційне зонування як сучасний метод просторової ідентифікації історико-географічних регіонів, що базується на суб'єктивному сприйнятті населення. Захарчук І.В. – виділено основні типи зон у межах перцепційної географії (соціо-географічні, психо-географічні, культурно-географічні, лінгво-географічні) як ключові аналітичні категорії дослідження геопросторової ідентичності).

ISSN 2786-9105 (Print), ISSN 2786-9113 (Online)

DOI: <https://doi.org/10.32782/NSER/2025-2.21>

URL: <https://journals.rshu.rivne.ua/index.php/natural/article/view/484/445>

2. Кісіль Р.В., Захарчук І.В. Етнокультурний потенціал Чернівецької області в перцепційному вимірі її геопростору. *Науковий вісник Чернівецького університету : Географія*. 2025. № 853. С. 143-151. (Внесок авторів: Кісіль Р.В. – проведено контент-аналіз медійних публікацій та досліджено фестивальний рух з метою визначення центрів етнокультурної активності. Захарчук І.В. – здійснено перцепційний аналіз етнокультурного потенціалу Чернівецької області, інтерпретовано культурні події як маркери регіонального простору та чинники формування позитивного іміджу території).

ISSN 2311-9276 (Print), ISSN 3041-1890 (Online)

DOI: <https://doi.org/10.31861/geo.2025.853.143-151>

URL: <https://journals.chnu.edu.ua/geoscience/article/view/968/989>

3. Костащук І.І., Захарчук І.В. Перцепційна географія як напрям соціальної географії. *Acta Academiae Beregsasiensis: Geographica et Recreatio*. 2025. № 3. С. 55-67. (Внесок авторів: Костащук І.І. – розроблено теоретико-методологічні засади перцепційної географії, обґрунтовано її місце в системі соціальної географії та концептуалізовано ключові категорії просторової ідентичності. Захарчук І.В. – узагальнено методичні підходи до становлення та розвитку перцепційної географії в Україні та проаналізовано суспільне сприйняття адміністративно-територіальних змін у поліетнічному регіоні).

ISSN 2786-5843 (Print), ISSN 2786-6440 (Online)

DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-5843/2025-3-5>

URL: <https://journals.kmf.uzhgorod.ua/index.php/geograph/article/view/62/55>

4. Захарчук І.В. Географічні особливості поширення антропонімів західних регіонів України. *Український журнал природничих наук*. 2025. № 13. С. 136-144.

ISSN 2786-6335 (Print), ISSN 2786-6343 (Online)

DOI: <https://doi.org/10.32782/naturaljournal.13.2025.12>

URL: <https://naturaljournal.zu.edu.ua/index.php/ujns/article/view/344/322>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Захарчук І.В. Перцепційне зонування – як аспект ідентифікації історико-географічних країв Чернівецької області. *Географія, картографія, географічна освіта: історія, методологія, практика* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених, присвяченої 90-річчю з дня народження проф. Ярослава Жупанського, 16-18 трав. 2024 р. Чернівці : Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2024. С. 166-169.

URL: https://geo.chnu.edu.ua/media/pramn0tn/tezy-2024-maket_ruta.pdf

2. Захарчук І.В. Прізвище, як антропонімічний фактор ідентифікації західних регіонів України. *Міждисциплінарні інтеграційні процеси у системі географічної, туризмологічної та екологічної науки* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., приуроченої 35-літтю утворення географічного факультету в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, 15-16 трав. 2025 р. Тернопіль : Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка, 2025. С. 83-85.

URL:

http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/37585/1/20_ZAKhARChUK.pdf

3. Захарчук І.В. Перцепційна географія як напрям соціальної географії. *Географія, картографія, географічна освіта: історія, методологія, практика* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 150-річчю заснування Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича та 35-річчю створення кафедри географії України та регіоналістики, 31 жовт. – 2 листоп. 2025 р. Чернівці : Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2025. С. 229-233.

URL: <https://archer.chnu.edu.ua/handle/123456789/13096>

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

1. Kostashchuk I.I., Zakharchuk I.V. Perceptual geography and its significance in the conditions of decentralization for polyethnic regions of Ukraine. *Journal of Education, Health and Sport*. 2022. Vol. 12, № 5. P. 352-361. (Внесок авторів: Костащук І.І. – обґрунтовано теоретичне значення перцепційної географії в умовах децентралізації та визначено її роль у формуванні просторової ідентичності поліетнічних регіонів України. Захарчук І.В. – систематизовано етапи розвитку вітчизняної перцепційної географії та здійснено аналіз перцепційного сприйняття населення поліетнічних регіонів в умовах трансформації адміністративно-територіального устрою).

ISSN 2391-8306 (Online)

DOI: <https://doi.org/10.12775/JEHS.2022.12.05.028>

URL: <https://apcz.umk.pl/JEHS/article/view/39523/32994>

2. Костащук І.І., Захарчук І.В. Перцепційно-географічне сприйняття історико-географічних земель та їх населення (на прикладі Чернівецької області). *Věda a perspektivy*. 2022. № 8 (15). С. 161-170. (Внесок авторів: Костащук І.І. – сформовано теоретико-методологічну рамку дослідження перцепційної географії та обґрунтовано її концептуальне значення для вивчення регіональної ідентичності в умовах територіальних змін. Захарчук І.В. – здійснено аналіз суб'єктивного сприйняття населенням Чернівецької області сучасних адміністративно-територіальних трансформацій у поліетнічному регіоні та конкретизовано прикладні аспекти використання перцепційного підходу).

ISSN 2695-1584 (Print), ISSN 2695-1592 (Online)

DOI: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-8\(15\)-161-170](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-8(15)-161-170)

URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/vp/article/view/2346/2348>

9. Апробація матеріалів дисертації.

Матеріали дослідження апробовано на 3 міжнародних науково-практичних конференціях, серед яких: 1) Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих вчених «Географія, картографія, географічна освіта: історія, методологія, практика», присвячена 90-річчю з дня народження проф. Ярослава Жупанського (м. Чернівці, 16-18 травня 2024 року); 2) IV Міжнародна науково-практична конференція «Міждисциплінарні інтеграційні процеси у системі географічної, туризмологічної та екологічної науки», приурочена 35-літтю утворення географічного факультету в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль, 15-16 травня 2025 року); 3) Міжнародна науково-практична конференція «Географія, картографія, географічна освіта: історія, методологія, практика», присвячена 150-річчю заснування Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича та 35-річчю створення кафедри географії України та регіоналістики (м. Чернівці, 31 жовтня – 2 листопада 2025 року).

10. Мова та стиль викладення відповідають науковим стандартам, характеризуються об'єктивністю, послідовністю та логічною структурою викладу матеріалу. Використана в дисертації наукова термінологія є загальноживаною та точною, а стиль подання результатів дослідження, наукових положень і висновків забезпечує їх зрозумілість, легкість сприйняття та можливість практичного застосування.

11. Відповідність змісту дисертації спеціальності з відповідної галузі знань, з якої вона подається до захисту.

За своїм фаховим спрямуванням, науковою новизною та практичним значенням дисертація Захарчука І.В. відповідає спеціальності 106 Географія галузі знань 10 Природничі науки. Освітній та науковий складник підготовки доктора філософії аспірант виконав успішно.

12. Дотримання нормативних вимог щодо оформлення дисертації. Оформлення дисертації виконано з дотриманням нормативних вимог.

13. Рекомендація дисертації до захисту.

Дисертаційна робота «Перцепційно-просторова ідентифікація історико-географічних земель західних регіонів України» Захарчука І.В., подана на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 106 Географія галузі знань 10 Природничі науки, є комплексним, ґрунтовним і багатоаспектним науковим дослідженням. Актуальність теми, результати та висновки дисертації доповнюють географічні дослідження просторової ідентичності та перцепційного сприйняття історико-географічних земель.

Дисертаційна робота відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» зі змінами і доповненнями, внесеними наказом МОН України від 31.05.2019 № 759, а також вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 341 від 21.03.2022 р.; № 502 від 19.05.2023 р.; № 507 від 03.05.2024 р.).

За результатами публічної презентації результатів дисертації та їх обговорення на засіданні кафедри географії України та регіоналістики (протокол № 4 від 06 березня 2026 р.) географічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича дисертацію Захарчука Івана Володимировича рекомендовано до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді для здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 106 Географія з галузі знань 10 Природничі науки.

20 березня 2026 року

Голова
на розширеному засіданні
кафедри географії України та регіоналістики
географічного факультету
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича, д.геогр.н., професор,
професор кафедри географії України
та регіоналістики

Василь ДЖАМАН

